

TRINGLI ISTVÁN: EGYHÁZ ÉS HIT

In. *Uő*: Az újkor hajnala. [Tudomány – Egyetem sorozat] Bp., Vince Kiadó, 2003. 152–154.

A vallásosság és az egyház

A korszak fő törekvése a *hit egyéni átélésének* elterjesztése volt. A vallásosságnak ezt a 14. században létrejött irányzatát nevezzük *devotio moderna*-nak, magyarul új áhítatnak. A magyar társadalom nagy részét ez csak felszínesen érintette, többségük számára a vallásosságot továbbra is a közösségi élet, elsősorban a szentmise látogatása, a szentségek felvétele, a nyilvános jótékonyosság és a zarándoklatok jelentették.

A magyar egyházmegyék liturgiája nem volt egységes, azonban sem az egymás közti, sem pedig a római liturgiától való eltérések nem voltak nagyok. Az egyházigazgatásban egy nagyobb változás történt: a szerémi püspökség területe 1526 után török hódoltság alá került. Az esztergomi egyházmegyéhez tartozó szepesi prépostság önálló egyházmegyévé alakítása elkezdődött, de nem valósult meg.

A legtöbb szerzetes a ferences regulát követte Magyarországon. Szent Ferenc rendje ekkor már valójában volt egységes, kettévált az egymással is gyakran rivalizáló szigorúbb obszervánsokara és a konventuálisokra. Az *obszervánsok* – vagy ahogy ruhájuk szürke színe után magyarul nevezték őket, a *cseri barátok* – voltak a legnépszerűbb rend. Számukat tekintve a pálosok követték őket. A kései középkorban több szerzetesrendet megreformáltak. A *szereztesi reform* a különböző rendeknél hasonlóan történt. Rendi megbízottat küldtek ki a rendházak meglátogatására, vizitációjára, ennek során megállapították a hiányosságokat, majd a regulához való visszatérés jegyében új szabályokat hoztak. A bencés reformot Tolnai Máté, a későbbi pannonthalmi főapát, a premonstreit Fegyverneki Ferenc sági (Šahy, SK) prépost vezette, mindkettejük tevékenysége a Jagelló-korra esett.

A gyermekeket születésük után egy héten belül megkeresztelték. Gyónásra, áldozásra évente általában egyszer, húsvétkor került sor. Az egyház világi feladatokat is ellátott: a végrendeletek megírása a papok dolga volt. Korszakunkban kezdődött Magyarországon az *anyakönyvvizetés*: első nyomát a veszprémi egyházmegye 1515-ös zsinati határozatai közt találjuk. A végrendeletek rendszeresen hagytak kisebb-nagyobb összegeket maguk vagy mások lelki üdvéért elmondandó misékre. A városokban az elesettek ápolására ispotályokat állítottak fel, a legszegényebbek részére külön vallásos társulatot szerveztek, a nyomorgók céhét. Ezeket az egyház felügyelte és kegyes adományokból tartották fenn őket. A magyarok legszívesebben Rómába *zarándokoltak*, a látogatottság arányát tekintve ezt követte Aachen és a Szentföld. A nyugat-Európában igen kedvelt Santiago de Compostela csak kevesek számára volt elérhető. Az országon belüli zarándokok leggyakrabban Szent László sírját keresték fel Váradon, a szent vér ereklyét a bátai bencés apátságban, Kapisztrán János sírját az újlaki ferenceseknél vagy Remete Szent Pál ereklyéit a budaszentlőrinci pálosoknál.

A vallás reformációjának kezdete

1517-ben Luther Márton nyilvánosságra hozta a bűnbánatról szóló téziseit. Néhány év múlva a *reformáció* szó elsősorban a *keresztény hit reformációját* jelentette. Pár évvel Luther fellépése után a reformáció nézeteit ismerték Magyarországon is. A korai reformáció tanai kezdetben a *királyi udvarban* és a *német nyelvű városokban* terjedtek el. Az udvarban *Mária*

királyné és Brandenburgi György kísérték figyelemmel az új eszméket. Ekkor még nem lehetett megkülönböztetni a korai reformáció két irányát: a Rómával szakító lutheri és a szakítást elutasító erasmista azaz Rotterdami Erazmust követő vonulatot. A királyné végül Erazmus útját választotta, az örgróf pedig a vittenbergi professzorét. Sopron, Buda, a bányavárosok papjai és polgárai valamint az erdélyi szászok közt gyorsan elfogadottá lett a reformáció.

A magyar nemesség kezdetben ellenségesen szemléte az új tanokat, a németek mesterkedését látták ebben is. A Jagelló-korban több törvény született a *lutheránusok ellen*. Az 1523-as országgyűlésen nyilvános eretnekeknek bélyegezték őket, akik fő-és jószágvesztéssel büntetendők, 1525-ben már megégetésüket mondták ki. Néhányan máglyára is kerültek, de a törvény nem sokakat riasztott vissza. Az *1530-as években* már a *magyarok lakta vidéken* is hódított a reformáció. A két szemben álló király ugyan kitartott a katolicizmus mellett, de alattvalóik egyre kevésbé. Ha valamelyik földesúr elfogadta a lutheri irányzatot, birtokának papjai is követték. A bárók közül pl. Perényi Péter és Thurzó Elek jobbágypapjai így lettek evangélikusokká. A Perényi-család támogatásával egy krakkói nyomdából sorra kerültek ki az erasmista vagy lutheri szellemű munkák, 1535-ben megjelent az első nyomtatott evangélikus tanítás magyar nyelven Ozorai Imre tollából.

Toposzok

A humanisták tevékenysége nem ásta alá a vallásos hitet. Egyrészt szellemi befolyásuk csak nagyon szűk körre terjedt ki, másrészt személy szerint is a vallásosságnak egy másik, intellektuálisabb képviselték. A magyarországi humanisták közt a keresztény vallás elutasítása nem mutatható ki.